

An analysis of the representation of the crisis management method in Iran in the Noon Khe 2 series

Mahdi Bornafar^{1*}

¹. Assistant Professor, Department of Urban Planning, Faculty of Architecture and Art, University of Guilan, Rasht, Iran

* Corresponding Author, mahdi.bornafar@guilan.ac.ir

ARTICLE INFO

IRA, 2024

VOL. 2, Issue 2, PP, 93-118

Receive Date: 15 September 2024

Revise Date: 06 November 2024

Accept Date: 19 November 2024

Publish Date: 19 November 2024

Original Article

KEYWORDS: Crisis Management; Representation; TV series; Noon Khe 2

ABSTRACT

Background: Many TV series are produced to be shown on national TV channels. TV series can represent the current conditions in society or criticize existing problems. The influence of presence and the form of message transmission on television is such that it can attract the audience with all kinds of tricks and methods, and in this way, it is the most influential and effective factor in the transformation of public awareness and identity. On the other hand, due to its geographically vulnerable situation, Iran is one of the countries that has always been involved in losses and casualties caused by natural disasters. However, this issue has only been represented in a few TV series. In this research, the second season of the Noon Khe series, which deals with the representation of the Kermanshah earthquake in 2017, is studied as a case study to investigate the way that the crisis management process is represented in this series. In the fall of 2017, a severe earthquake with a magnitude of 7.3 on the Richter scale occurred near Azgole and 35 km north of the cities of Sarpol Zahab and Qasr Shirin in Kermanshah province, as a result of which about 600 people lost their lives, about 10,000 were injured, and about 70,000 were displaced. People became homeless. In the second season of the Noon Khe series, the subject of the Kermanshah earthquake is discussed humorously and reflects the problems that arise for the earthquake victims. In this research, by placing the subject of the second season of the Noon Khe series, the researcher relies on the themes and elements related to the crisis management process.

Objectives: The main question of this research is how the crisis management process is depicted in the second season of the Noon Khe series. The purpose of this article is to investigate the representation of the steps and process of post-earthquake crisis management and its critical view in the Nun Khe 2 series.

Method: The research employs a descriptive research method along with content analysis. The data analysis is qualitative in nature. Data collection is conducted through archival methods and film analysis tools. In this study, every scene from the series was observed and analyzed. Visual signs were extracted, and information was gathered accordingly.

Result: Crisis management consists of three main phases: before the disaster (which involves prevention and preparedness), during the disaster (which focuses on coping with the crisis), and after the disaster (which includes rescue and relief efforts, temporary shelter, temporary accommodation, and rehabilitation). Analyzing the Noon Khe 2 series in the context of the crisis management cycle reveals that this series primarily emphasizes themes related to the aftermath of the earthquake, particularly concerning temporary accommodation.

Cite this article:

Bornafar, M. (2024). An analysis of the representation of the crisis management method in Iran in the Noon Khe 2 series. *Interdisciplinary Researches of Art*, 2(2), 93-118. doi: 10.22124/ira.2024.28469.1031

Conclusion: The series highlights the challenges faced by earthquake victims, including temporary housing, mental and psychological issues, health problems, the spread of infectious diseases, and, importantly, the unfulfilled promises of officials. To convey these issues effectively, the series employs humorous language and intertwines a main storyline with sub-stories to engage the audience. In the end, it is suggested that considering the huge capacity of television series to represent the situation and convey concepts to the general audience, as well as considering Iran's vulnerability to crises caused by various natural and human disasters, more series should be made with the subject of natural and human disasters. Also, the representation, criticism, and analysis of various measures related to the crisis management cycle, along with the use of educational points in the form of monologue or dialogue (such as what was shown in the second season of the Noon Khe series), can lead to an increase in public awareness regarding this issue. In addition, since a large part of the officials of the country are also viewers of television programs, criticizing the managerial-executive performance in the form of making series based on reality, humor, or fictional stories based on the planned topics, can lead to the improvement of their performance in future crises.

License

This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)

Copyright © Authors

تحلیلی بر بازنمایی شیوه مدیریت بحران در ایران در سریال نون خ ۲

مهدی برنافر^۱

۱. استادیار گروه شهرسازی، دانشکده معماری و هنر، دانشگاه گیلان، رشت، ایران

* نویسنده مسئول: mahdi.bornafar@guilan.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
پژوهش‌های میان‌رشته‌ای هنر، ۱۴۰۳، دوره ۲، شماره ۲، صفحات ۹۳-۱۱۸ تاریخ دریافت: ۲۵ شهریور ۱۴۰۳ تاریخ بازنگری: ۱۶ آبان ۱۴۰۳ تاریخ پذیرش: ۲۹ آبان ۱۴۰۳ تاریخ انتشار: ۲۹ آبان ۱۴۰۳ مقاله پژوهشی کلیدواژه‌ها: مدیریت بحران، بازنمایی، سریال تلویزیونی، نون خ ۲	هرساله سریال‌های تلویزیونی زیادی برای نمایش در رسانه ملی ساخته می‌شوند که در این میان سریال‌های طنز از استقبال بیشتری برخوردار هستند. سریال‌ها می‌توانند بازنمایی‌کننده شرایط موجود در جامعه باشند یا به نقد مشکلات موجود بپردازند. از سوی دیگر، کشور ایران به دلیل قرارگیری در موقعیت جغرافیایی آسیب‌پذیر، یکی از کشورهایی است که همواره با خسارات و تلفات ناشی از وقوع بحران‌های طبیعی درگیر بوده است. با این حال این موضوع تنها در تعداد معدودی از سریال‌های تلویزیونی بازنمایی شده است. در این پژوهش فصل دوم سریال نون خ که به بازنمایی موضوع زلزله سال ۱۳۹۶ کرمانشاه می‌پردازد، به عنوان نمونه موردی جهت بررسی نحوه بازنمایی فرایند مدیریت بحران در این سریال مورد مطالعه قرار می‌گیرد. از نظر فرایندی، مدیریت بحران شامل سه فاز اصلی پیش از وقوع سانحه (پیشگیری و آمادگی در برابر بحران)، حین وقوع سانحه (مقابله) و پس از وقوع سانحه (شامل امداد و نجات، سرپناه موقت، اسکان موقت و بازسازی و بازتوانی) است. تحلیل سریال نون خ ۲ بر اساس چرخه مدیریت بحران نشان می‌دهد که در این سریال بازنمایی مضامین مرتبط با مدیریت بحران، متمرکز بر فاز پس از وقوع سانحه و خصوصاً مرحله اسکان موقت است. در این راستا سریال به بازنمایی مسائل و مشکلات زلزله‌زدگان در قالب شیوه اسکان موقت، مشکلات روحی و روانی آسیب‌دیدگان، مسائل بهداشتی و شیوع بیماری‌های واگیردار و از همه مهمتر وعده‌های مسئولین می‌پردازد. برای بازنمایی این مسایل سریال از زبان طنز، انتخاب یک خط داستانی اصلی به عنوان درون‌مایه و همچنین خرده‌داستان‌ها برای همراه نگهداشتن مخاطب خود استفاده می‌کند. ارجاع به این مقاله: برنافر، مهدی. (۱۴۰۳). تحلیلی بر بازنمایی شیوه مدیریت بحران در ایران در سریال نون خ ۲. پژوهش‌های میان‌رشته‌ای هنر، ۲(۲)، ۹۳-۱۱۸. doi: 10.22124/ira.2024.28469.1031

مقدمه

یکی از کارکردهای اساسی رسانه‌ها، بازنمایی واقعیت‌های جهان خارج برای مخاطبان است. رسانه‌های ارتباطی ادراک، فهم، هراس و دغدغه‌های ما نسبت به طبیعت را شکل می‌دهند. بنابراین، باورها و دانش ما درباره محیط‌زیست و شیوه‌هایی که به آن معنا می‌بخشیم، آن را می‌نگریم، درک می‌کنیم، به آن ارزش می‌بخشیم و با آن مرتبط می‌شویم چه به‌عنوان فرد و چه به‌عنوان بخشی از یک فرهنگ و جامعه، به‌واسطه رسانه‌ها برساخته می‌شود (Montazer Qaem & Erfani Hosein Pour, 2017, 154). تلویزیون به‌عنوان پرنفوذترین و پرتعدادترین رسانه در قرن بیستم و تا به اینجای قرن بیست‌ویکم، از این قاعده مستثنی نیست. در میان برنامه‌های تلویزیونی، سریال‌های داستانی سهم زیادی را به خود اختصاص داده‌اند و مطابق مطالعه مؤسسه ملی پژوهش افکار عمومی، بیشترین سهم را در پرکردن اوقات فراغت خانواده‌های ایرانی دارند (Brojerdi alavi et al., 2019, 192).

به‌طور معمول تلویزیون از طریق پوشش خبری بحران‌ها، نقد و بررسی مسائل مختلف پس از وقوع بحران، به تولید برنامه می‌پردازد. علاوه بر این با ساخت و پخش برنامه‌های مستند و تیزرهای آموزشی. مناسبتی درخصوص حوادث طبیعی یا انسانی و تولید سریال به حوزه مدیریت بحران وارد شده است.

ایران یکی از کشورهایی است که همواره حوادث طبیعی و انسانی مختلفی در آن رخ می‌دهند که شدت آنها سبب خسارات زیاد جانی و مالی و وقوع بحران‌های منطقه‌ای یا ملی می‌گردد. از این‌رو جزو کشورهای با مرگ‌ومیر و زیان اقتصادی بالا در حوادث طبقه‌بندی می‌گردد (Arnold et al., 2005). در کشور ایران، زلزله به‌عنوان یکی از اصلی‌ترین حوادث طبیعی مخرب و بحران‌آفرین در تمامی دوران‌ها شناخته می‌شود. از نظر ساختار جغرافیایی، ایران در یکی از مناطق زلزله‌خیز زمین قرار دارد (Fattahi et al., 2009) و اکثر سکونتگاه‌های آن نیز در مناطق پرخطر واقع شده‌اند (Azimi & Asgary, 2013, 2). از این‌رو موضوع مدیریت بحران، یکی از مباحث مهم ملی تلقی می‌شود و نقش تلویزیون در بازنمایی مدیریت بحران زلزله در برنامه‌های مختلفی که برای نمایش در آن ساخته می‌شود، غیرقابل انکار است.

سریال نون خ یکی از سریال‌های پربیننده چند سال اخیر تلویزیون است که توانسته در فرهنگ عامه مردم نیز جا باز کند. در پاییز ۱۳۹۶ زلزله شدیدی با بزرگی ۷/۳ ریشتر در نزدیکی ازگله و در ۳۵ کیلومتری شمال شهرهای سرپل‌ذهاب و قصرشیرین در استان کرمانشاه به‌وقوع پیوست که در اثر این زلزله حدود ۶۰۰ نفر جان خود را از دست‌داده و قریب ۱۰۰۰۰ نفر مجروح و حدود ۷۰۰۰۰ نفر بی‌خانمان شدند (Ahmadi & Bazargan, 2018). در فصل دوم این سریال، با زبان طنز به موضوع زلزله کرمانشاه پرداخته می‌شود و مسائلی که برای زلزله‌زده‌ها ایجاد می‌شود را منعکس می‌کند. در این پژوهش با سوزه قراردادادن فصل دوم سریال نون خ، تکیه محقق بر مضامین و عناصر مرتبط با فرایند مدیریت بحران قرار دارد. از آنجایی که این سریال از معدود سریال‌های تلویزیونی است که به مسائل ناشی از زلزله البته به‌زبان طنز می‌پردازد، تشریح ابعاد مختلف این بازنمایی، می‌تواند بیانگر سهم رسانه ملی در پرداختن به مسایل زلزله‌زدگان باشد.

سؤال اصلی این پژوهش این است که فرایند مدیریت بحران در فصل دوم سریال نون خ چگونه به تصویر کشیده شده است؟ دلایلی که برای انتخاب این مجموعه وجود دارد عبارتند از: پرداختن به مسئله زلزله کرمانشاه مدت کوتاهی پس از وقوع آن، ساخته شدن فیلم توسط فردی از قومیت و جغرافیای منطقه، انتخاب قالب سریال تلویزیونی و در نتیجه دیده شدن آن توسط تعداد زیادی از افراد جامعه. بر این مبنا هدف این مقاله، بررسی نحوه بازنمایی مراحل و فرایند مدیریت بحران پس از زلزله و نوع نگاه نقادانه آن در سریال نون خ است.

پیشینه پژوهش

فیلم‌ها و سریال‌ها علاوه بر پرکردن اوقات فراغت افراد، دارای تأثیرات زیادی روی بینش و نگرش افراد هستند. علاوه بر این، فیلم‌ها به عنوان یکی از ابزارهای ارتقای سطح دانش به شمار می‌روند (Rezazadeh & Farahmandian, 2010, 79). از این رو پژوهش‌های بسیاری بر روی محتوا یا اثرات فیلم و سریال‌های مختلف، متمرکز شده‌اند. با این حال پژوهش‌هایی که به نوعی به ارتباط فیلم و سریال با حوزه مدیریت بحران مرتبط می‌شوند بسیار محدود هستند که در ادامه به دو نمونه جدید اشاره می‌شود:

دورموش در پژوهش خود موضوع مدیریت سوانح طبیعی در سینما را در فیلم ۲۰۱۲ به عنوان نمونه موردی بررسی می‌کند و نتیجه می‌گیرد گفتارها و تصاویر موجود در فیلم نشان می‌دهد آگاهی قبلی دولت از وقوع فاجعه بزرگ، آن را قادر می‌سازد تا با کمک ابزارهای فناورانه، زمان و چگونگی وقوع بلایا را محاسبه کرده و برنامه‌هایی را برای حفظ تداوم چرخه حیات اجرا کند. آنها تداوم چرخه حیات را با ساخت کشتی‌های بزرگی که در برابر اثرات مخرب بلایا مقاومت می‌کردند، تضمین کردند. لذا وی بر بازنمایی نقش دولت در مراحل مختلف مدیریت سوانح در این فیلم تاکید می‌کند (Durmuş, 2023, 77).

فرامرزیانی و فرجی (Faramarziani & Faraji, 2023) با هدف تحلیل محتوای بحران زیست‌محیطی دریاچه ارومیه در سریال‌های رسانه ملی با استفاده از نظریه‌های «تأثیر پیام‌های ارتباطی»، «سه‌گانه یادگیری اجتماعی و جامعه‌پذیری»، «برجسته‌سازی» و نظریه «چارچوب‌سازی» با محوریت برساخت معنا، سریال «دریا» را مورد تحلیل قرار می‌دهند. ایشان در پژوهش خود نشان داده‌اند که در سریال «دریا»، بحران زیست‌محیطی دریاچه ارومیه، اثرات اجتماعی و اقتصادی آشکاری را بر جوامع پیرامون حوضه آبریز تحمیل کرده که پدیده‌های بیکاری، مهاجرت، افزایش جرم، از بین رفتن کشاورزی، تعطیلی کشتی‌رانی و صنعت گردشگری از جمله آنهاست. سریال «دریا»، دو مقوله «مدیریت منابع آب» و «اصلاح روند توسعه نامتوازن کشاورزی» را به عنوان راهکارهای گذر از بحران، ارائه و آینده احیای دریاچه ارومیه را امیدبخش ترسیم می‌کند. در این سریال، انسان مهم‌ترین عامل اثرگذار در پدید آمدن بحران زیست‌محیطی دریاچه ارومیه تصویر شده، اما این عامل، بدون طرح مسئله یا پرداختن به معضل اقدامات کلان سیستم تنها به مسئله اقدامات انسان به مثابه کشاورز در سطح خرد بسنده می‌کند.

از این رو محدود بودن پژوهش‌های موجود در خصوص بازنمایی مدیریت بحران در فیلم و سریال می‌تواند به عنوان یک موضوع قابل تامل برای انجام پژوهش علمی جدید در این حوزه مطرح گردد.

مبانی نظری پژوهش

تلویزیون به عنوان یک رسانه

رسانه به عنوان یکی از نهادهای نظام اجتماعی و بخشی از نظام سیاسی هرکشوری تلقی می‌شود (Hosnidokht et al., 2003). نظریه پردازان رسانه سه کارکرد اساسی برای رسانه‌ها ذکر کرده‌اند: نظارت بر محیط، همبستگی اجتماعی در واکنش به محیط و انتقال میراث فرهنگی از یک نسل به نسل دیگر (Abdi & Khaniki, 2021). متون تلویزیونی با به کارگیری واژگان، تصاویر و صدا معنایی را می‌سازند که به رویدادها و پدیده‌ها از زوایای خاص نگاه می‌کند. درواقع این متون، حوادث و وقایع اجتماعی و سیاسی را بر مبنای اهدافی خاص تفسیر و بازآفرینی می‌کنند (Alimohammadi, 2020, 5).

نفوذ حضور و شکل انتقال پیام در تلویزیون به گونه‌ای است که می‌تواند مخاطب را با انواع شگردها و روش‌ها به سمت خود جلب کند و به این ترتیب در نحوه دگرگونی آگاهی عمومی و هویت، پرنفوذترین و مؤثرترین عامل باشد (Abdi & Khaniki, 2021, 49). سریال‌های طنز تلویزیونی، از شیوه‌های اصلی بازنمایی زندگی روزمره به شمار می‌آیند، چون نه تنها منبع اصلی اطلاعات هستند، بلکه نقش خطیری در شکل دادن به پنداره‌های افراد درباره جهان پیرامونی‌شان دارند (Namvar & Bornasi, 2021, 174). محتوای تلویزیون، پیام‌های نمادینی هستند که معنا را سازماندهی می‌کنند. این معناها ذهنیت افراد را شکل می‌دهند و مردم به واسطه معنای پیام‌های رسانه‌ای نسبت به رویدادها تحولات محیط زندگی خود حساس می‌شوند و بدان می‌نگرند (Abdi & Khaniki, 2021, 49).

از آنجایی که آثار هنری خلق شده از طریق ادراکات زیباشناختی و بصری برای انتقال پیام مفید هستند، می‌توانند به طور مؤثری برای افزایش آگاهی اجتماعی استفاده شوند (Durmuş, 2023, 66). رسانه در دنیای امروز نمی‌تواند صرفاً به فراگیر بودن خود ببالد، بلکه رسانه‌های امروز به دنبال ارتباط‌های گروهی هستند تا تأثیر پیام آنان تخصصی‌تر و بیشتر نزدیک به مطلوب نظر آنان باشد (Hosnidokht et al., 2003, 93). رسانه‌ها همواره به افراد می‌آموزند و دانش آنها را شکل می‌دهند (Beyad et al., 2019). در نتیجه طبیعی است که مخاطب خود را در گروه‌های سنی، جمعیتی و فرهنگی خاصی جست‌وجو می‌کند و تلاش می‌کند تا برنامه‌های خود را متناسب با دیدگاه‌ها، عقاید و فرهنگ مخاطبان به نمایش بگذارند (Hosnidokht et al., 2003, 93).

بازنمایی

بازنمایی استفاده از زبان برای بیان چیزهای معنادار درباره جهان پیرامون و همچنین بخشی از فرایندی است که به واسطه آن، معنا بین افراد یک فرهنگ تولید و مبادله می‌شود (Namvar & Bornasi, 2021, 155). فرایندی که رسانه به ما اجازه تفسیر جهان یا واقعیت خارج را می‌دهد، بازنمایی نامیده می‌شود. بازنمایی رسانه‌ای، ساختی است

که رسانه‌های جمعی از جنبه‌های مختلف واقعیتی مثل افراد، مکان‌ها، اشخاص و دیگر مفاهیم مجرد ایجاد می‌کنند (Namvar & Bornasi, 2021, 156). بازنمایی کارکرد اصلی رسانه است و آنها واقعیات جهان پیرامون را برای مخاطبان، بیان، معنا و تفسیر می‌کنند (Beyad et al., 2019, 50).

برخی پژوهشگران، نظریه بازنمایی را به دو گونه متفاوت تقسیم می‌کنند. اول نظریه انعکاسی که معتقد است دوربین واقعیت را منعکس می‌کند و دوم نظریه ارادی که بر اراده و نیت پنهانی تصاویر تأکید داشته و معتقد است دوربین واقعیت را منعکس نمی‌کند، بلکه نمایشی از واقعیت است (Beyad et al., 2019, 50). استوارت هال معتقد است که پدیده‌ها فی‌النفسه دارای معنا نیستند، بلکه معنای پدیده‌ها، محصول چگونگی بازنمایی آنهاست (Hall, 1997, 2). رسانه‌ها تنها بازتاب‌دهنده عینی وقایع نیستند بلکه آنها را به صورت گد و نشانه درمی‌آورند (Ibid., 72). تمامی متون رسانه‌ای از فیلترها و صافی‌های متفاوتی رد می‌شوند و آنچه که ارائه می‌دهند با آنچه در جهان خارج حادث است، دارای فاصله هستند. در این شکاف و فاصله است که بسیاری از اعمال نظریات سوگیرانه شکل می‌گیرد و آنها را از بیان رئالیستی موضوع خود دور می‌کنند که به شکل قابل تأملی همراه با اغماض و جهت‌گیری و چارچوب‌بندی رسانه‌ای به تصویر کشیده شده است (Jafari & Mozafari, 2013, 147). طی فرایند بازنمایی، وجهی از واقعیت انتخاب و وجوه دیگر نادیده انگاشته می‌شود (Beyad et al., 2019, 50).

در تحلیل محیط کالبدی فیلم‌ها، نشانه‌شناسی، روش و ابزاری است که در سه سطح برای درک فیلم مطرح می‌شود: ۱- معنایی که از عناصر فضا، نظم و ساختار حاکم بین آنها قابل دریافت است؛ ۲- معنایی که از ارزش‌های زمینه‌ای بستر طراحی صحنه نشأت می‌گیرد؛ ۳- معنایی که از ایدئولوژی حاکم بر تفکر سازنده فیلم در قالب معماری برمی‌خیزد. معنای اول، از عناصر کالبدی محیط، قابل استخراج است و جنبه عینی پررنگ‌تری دارد. معانی مراحل بعد را می‌توان معانی ضمنی خواند که در حقیقت رموز و اسرار معماری، قابل بررسی هستند (Mehrabi et al., 2023, 31). از نظر جان فیسک، در متن تلویزیونی، واقعیت پیشاپیش رمزگذاری شده و فقط به وسیله رمزگان فرهنگ است که می‌توان واقعیت را درک نمود. در رویکرد نشانه‌شناسی فیسک، تحلیل متن در سه مرحله صورت می‌گیرد که هر سطح دارای نوع رمزگان خاص است: ۱. توصیف کلی متن رسانه‌ای؛ ۲. انتخاب سکانس‌های دارای بیشترین بار ایدئولوژیک؛ ۳. تحلیل نشانه‌شناختی سکانس‌های منتخب، برای کشف و تبیین ایدئولوژی ضمنی در آنها (Namvar & Bornasi, 2021, 161). این سه سطح رمزگان به شیوه‌ای منسجم با یکدیگر ادغام می‌شوند و به وحدت می‌رسند و معنا را تولید و تقویت می‌کنند (Fisk, 2011, 128; Namvar & Bornasi, 2021, 161).

مدیریت بحران

بحران هرگونه آشفتگی است که در مؤلفه‌های کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی یک جامعه پدید آمده و از توان پذیرش جامعه آسیب‌دیده بالاتر باشد. بحران از نظر برنامه توسعه سازمان ملل، عبارت است از وقفه کامل یا قسمتی از فعالیت جامعه یا گروه، به همراه ضایعات جانی، خسارت‌های مادی و آسیب‌های محیطی که جامعه با امکانات موجود کنونی قادر به جبران آن نباشد (UNDP, 2002, 34). در بحران عموماً نوع، محل وقوع، نوع آسیب،

میزان آسیب، شعاع تأثیر، زمان آسیب موردتوجه قرار می‌گیرد. معمولاً بحران‌ها در یکی از سطوح محلی، استانی، منطقه‌ای، ملی، فراملی یا جهانی رخ می‌دهند.

مدیریت بحران عبارت است از ایجاد آمادگی و فراهم‌نمودن تمهیدات لازم برای رویارویی با بحران و به‌حداقل رساندن آثار تخریبی آن (Saleh & Hosseini, 2004, 7). مدیریت بحران، مدیریت منابع و مسئولیت‌ها برای مقابله با تمام جنبه‌های انسانی سوانح است (Durmuş, 2023, 66). رابطه بحران با مدیریت بحران عبارت است از بهینه‌سازی شرایط برای مقابله با بحران و به‌حداقل رساندن خسارات ناشی از بحران (Razani, 2008, 4). از نظر تامسون مراحل عملیاتی مدیریت بحران به ۵ مرحله پیش‌بینی، حادثه، امداد و نجات، عادی‌سازی و بازسازی تقسیم می‌گردد. در تمام این مراحل نقش ارزیابی و نظارت حائز اهمیت است (Thompson & et al. 2006, 46). برنامه توسعه سازمان ملل، نیز چرخه عملیات مدیریت جامع بحران را در مناطق مستعد به سه بخش قبل از بحران (آمادگی و کاهش خسارت)، بحران و بعد از بحران (امداد و نجات، عادی‌سازی و بازسازی) تقسیم می‌نماید (UNDP, 2002, 18). درابک و هواتمر مدیریت بحران را به چهار مرحله کاهش اثر فاجعه، آمادگی، واکنش و بازسازی تقسیم کرده‌اند (Darbek & Huatmer, 2004).

برای مدیریت یک بحران، سازمان‌های رسانه‌ای نیز در کنار سایر سازمان‌ها و مسئولان دارای نقش خاصی هستند. البته نوع فعالیت رسانه‌ها چندان روشن نیست، زیرا توقعات و انتظارات مردم از رسانه‌ها گاهی بیشتر از ظرفیت‌های ذاتی آن رسانه یا شرایط و امکانات موجود در محیط است (khojasteh Bagherzadeh, 2020, 49). سیاست‌های اجرایی رسانه‌ها را از چند منظر می‌توان تقسیم کرد. نقش رسانه‌ها در مدیریت و کنترل هر بحران، خصوصاً بلایای طبیعی شامل سه مرحله اساسی است: الف) قبل از وقوع بحران که مرحله آموزش و اطلاع‌رسانی برای پیشگیری از خطر و بحران است. ب) در هنگام بحران که در این مرحله انواع اقدامات رسانه‌ای برای کمک به کنترل و مدیریت بحران است تا آثار زیانبار صدمات ناشی از بلایای طبیعی به حداقل برسد. پ) پس از بحران یا مرحله پشتیبانی و اصلاح و دلجویی از آسیب دیدگان (Ibid.).

شکل ۱. فرایند مدیریت بحران (Hoseini, 2008, 36)

روش پژوهش

از آنجایی که این پژوهش به تحلیل بازنمایی مدیریت بحران زلزله در فصل دوم سریال نون خ می‌پردازد، از نظر هدف در زمره پژوهش‌های کاربردی طبقه‌بندی می‌شود. اساس کار بر انتخاب مضامینی قرار دارد که به‌طور مستقیم به این مسئله می‌پردازند؛ لذا این پژوهش به دنبال شناسایی بازنمایی لایه‌های پنهان اثر نیست و به دلالت‌های روشن و صریح می‌پردازد. نمونه مورد بررسی در این پژوهش نیز تنها فصل دوم سریال نون خ است. در این پژوهش واحدهای تحلیل عبارتند از: شخصیت، صحنه و سکانس‌های سریال. روش گردآوری داده‌ها، آرشیوی و با استفاده از ابزار تحلیل فیلم است و روش تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز کیفی و روش تحقیق به‌کاررفته در پژوهش، تحقیق توصیفی و بر مبنای شیوه تحلیل محتواست. در این پژوهش کل صحنه‌های سریال مورد مشاهده و بررسی قرار گرفته و پس از استخراج نشانه‌های تصویری، اطلاعات گردآوری شده است. تعدادی از صحنه حاوی بازنمایی موضوع مدیریت بحران است که متناسب با ساختار این مقاله تصاویری آنها به‌عنوان مصداق آورده شده است.

یافته‌های پژوهش

مجموعه نون خ

نون خ نام یک مجموعه تلویزیونی طنز ایرانی به کارگردانی سعید آقاخانی، تهیه‌کنندگی مهدی فرجی و نویسندگی امیر وفایی است. تاکنون ۵ فصل از این مجموعه ساخته شده است؛ که در سال‌های ۱۳۹۸، ۱۳۹۹، ۱۴۰۰، ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳ از شبکه یک سیما جمهوری اسلامی ایران (و بعداً شبکه‌های تماشا، آی‌فیلم و دیگر شبکه‌های محلی) پخش شده‌اند. عنوان نون خ برگرفته از سرواژه نام شخصیت اصلی داستان، نورالدین خانزاده با بازی سعید آقاخانی است. این سریال در مناطقی از کرمانشاه، کردستان، ایلام، تهران، کرمان و سیستان و بلوچستان تولید شده و فضای این مناطق را به تصویر کشیده است.

جدول ۱. مشخصات فصل‌ها و زمان پخش مجموعه نون خ

فصل	قسمت‌ها	روی آنتن رفته	
		اولین بار	آخرین بار
۱	۱۵	۱ فروردین ۱۳۹۸	۱۶ فروردین ۱۳۹۸
۲	۱۴	۲۲ فروردین ۱۳۹۹	۶ اردیبهشت ۱۳۹۹
۳	۱۶	۳ اسفند ۱۳۹۹	۱۷ فروردین ۱۴۰۰
۴	۲۱	۱ فروردین ۱۴۰۲	۶ اردیبهشت ۱۴۰۲
۵	۲۴	۱۵ فروردین ۱۴۰۳	۱۷ اردیبهشت ۱۴۰۳

فصل دوم مجموعه تلویزیونی نون خ از ۲۲ فروردین تا ۴ اردیبهشت ۱۳۹۹، روی آنتن تلویزیون رفت. در ابتدا قرار بود فصل دوم سریال نون خ برای ماه رمضان تولید شود و بر همین اساس بنا بود این سریال شامل ۳۰ قسمت باشد. با این حال به دلیل شیوع بیماری کرونا در اواخر سال ۱۳۹۸ تنها ۱۴ قسمت از این سریال تولید و پخش شد و داستان سریال عملاً نیمه‌تمام باقی ماند. همچنین با اینکه قرار بود این سریال با شروع ماه رمضان پخش شود، اما حدود ۱۷ روز قبل از آغاز ماه رمضان پخش شد. فصل دوم این مجموعه توانست نظر مثبت مخاطبان و منتقدین زیادی را به خود جلب کند و به یکی از سریال‌های پربیننده تبدیل شود. علاوه بر این بسیاری از سکانس‌های این سریال به دلیل دست‌مایه قراردادن مسائل روز، در فضاهای مجازی دست‌به‌دست می‌شدند. درواقع یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های مجموعه نون خ پرداختن به موضوعات و سوژه‌های روز کشور در قالب طنز آشکار یا پنهان بود. در فصل دوم سریال مهم‌ترین موضوعی که داستان بر بستر آن ادامه می‌یابد، موضوع وقوع زلزله در استان کرمانشاه است.

خلاصه داستان فصل دوم

در این فصل بر خرده‌قصه‌ها تأکید شده است و هریک یا دو قسمت با یک داستانک پیش می‌رود (تسویه بدهی نورالدین با طلبکارهایش، جشنواره انار، رخ دادن زلزله، برگشتن خلیل - پسرعموی نورالدین - و غیره). داستان این فصل از جایی شروع می‌شود که نورالدین در حال پرداخت بدهی‌هایش است. در طول داستان به تدریج جریان زلزله حوالی کرمانشاه و سرپل‌ذهاب که طی آن خسارت‌های جانی و مالی فراوانی برای مردم این مناطق به همراه داشت، با بیان طنز روایت می‌شود. گروه تولید این سریال بستر قصه‌های فصل دو را در نواحی زلزله‌زده قرار دادند؛ برای مثال منزل نورالدین خانزاده و برخی نقش‌های اصلی داستان در نقاط زلزله‌زده کرمانشاه قرار دارد و لوکیشن داستان نیز خانه‌های ویران شده است. در مجموع یک روایت اصلی‌تر در داستان وجود دارد که همان زندگی در فرایند وقوع یک بحران طبیعی (از پیش از سانحه تا پس از آن) را در بر می‌گیرد.

شخصیت‌های محوری این فصل عبارتند از: نورالدین (نقش مثبت و راهبری‌کننده)، خلیل (نقش منفی)، کیوان (دوست قدیمی و همراهی‌کننده نوری)، روژان (دختر بزرگ نورالدین)، شیرین (دختر کوچک نورالدین)، مهیار (شوهر روژان)، روناک (خواهرزاده نورالدین)، سلمان و فریبرز (خواستگاران شیرین)، کاووس، ادریس، پژمان، وحید، اوس غلام، نازنین، شفیع، فریده. در ادامه به تحلیل سریال بر اساس مراحل چرخه مدیریت بحران و شیوه بازنمایی آن در سریال پرداخته خواهد شد.

فاز اول: پیش از وقوع سانحه

در مرحله پیش از وقوع سانحه، زندگی در حالت طبیعی جریان دارد، نورالدین در حال پرداخت بدهی‌های خود است که با مشکلاتی که مهیار شوهر دختر او (روژان) برای خانواده پیش می‌آورد، روبه‌رو می‌شود. در عین حال او و دوستانش در حال تدارک برگزاری جشن انار هستند. این مرحله روایتگر زندگی روزمره است. در منطقه‌ای که سابقه

وقوع حوادث مختلفی نظیر جنگ و زلزله وجود دارد، کماکان تدارک خاصی برای زمان سانحه وجود ندارد و اساساً احتمال وقوع بحران جدیدی در مخیله مردم و مسئولین جای ندارد. در واقع این بازنمایی خود نقدی است بر روزمرگی مردم و مسئولین در طول سال و غافل‌گیرشدن آنها در زمان وقوع حوادثی ناگهانی. فاز اول از قسمت اول تا قسمت چهارم را در بر می‌گیرد.

جدول ۲. نحوه بازنمایی فاز پیش از وقوع سانحه در سریال نون خ ۲

فاز اول	تعداد قسمت	روند داستانی	نوع برخورد با موضوع مدیریت بحران
پیش از وقوع سانحه	از قسمت اول تا قسمت ۴	بازنمایی اتفاقات روزمره زندگی انسان‌های عادی	برخورد انفعالی و عدم توجه به موضوعات مرتبط با پیشگیری و آمادگی در برابر سانحه

فاز دوم: زمان وقوع سانحه

در قسمت پنجم سریال شاهد بازنمایی حادثه زلزله هستیم. زمان وقوع سانحه، نورالدین، خانواده و دوستان وی در جشن انار حضور دارند که با وقوع زلزله غافل‌گیر می‌شوند. لوکشین سریال یکی از بناهای تاریخی شهر کرمانشاه انتخاب شده است. زلزله درست به نحوی بازنمایی شده است تا کسی که بار اول این سریال را می‌بیند انتظار وقوع آن را نداشته باشد. در واقع پیوند دادن وقوع ناگهانی سانحه با خرده‌داستان در جریان (جشنواره انار و پیدا کردن دایی شفیع در وانت یخچال‌دار) نشان‌دهنده این است که در بستر وقوع طبیعی زندگی روزمره، ممکن است یک حادثه ناگهانی مانند زلزله رخ دهد که می‌تواند منجر به غافل‌گیری افراد شود (شکل ۲).

شکل ۲. نماهایی از زمان وقوع سانحه در سریال (قسمت ۵)

در ادامه هریک از افراد به دنبال پناهگاهی برای خود می‌گردند و این خود نشان‌دهنده عدم آگاهی و آموزش افراد برای حفظ جان خود در زمان وقوع یک بحران است. فعال‌ترین نقش در این مرحله را روژان دختر بزرگ نورالدین نشان می‌دهد (گرچه بسیار اندک) که به همراهان خود در پناه‌گرفتن در فضای باز کمک می‌کند و سایرین عملاً مقهور شرایط می‌شوند. گرچه این صحنه بدون آسیب جانی به پایان می‌رسد اما در انتهای سکانس فروافتادن چادر برپاشده نوعی بازنمایی وقوع خسارات مالی برای اعضای حاضر در صحنه (در واقع کسانی که داستان حول محور ایشان می‌گردد) را دلالت می‌کند. جنبه دیگر بازنمایی شده این است که حضور در فضای باز در زمان وقوع زلزله می‌تواند از خسارات جانی جلوگیری کند. در مجموع سکانس مربوط به وقوع زلزله خیلی طولانی نیست و این بازنمایی زمانی کمتر از یک دقیقه از سریال را به خود اختصاص می‌دهد. چنین به نظر می‌رسد که نگارنده داستان صرفاً به دنبال ایجاد نوعی اتصال میان مرحله قبل با مرحله بعد به عنوان بخش اصلی داستان است.

جدول ۳. نحوه بازنمایی فاز وقوع سانحه در سریال نون خ ۲

فاز دوم	تعداد قسمت	روند داستانی	نوع برخورد با موضوع مدیریت بحران
وقوع سانحه	قسمت ۵	بازنمایی وقوع ناگهانی زلزله در طول روال طبیعی زندگی روزمره	برخورد انفعالی و عدم آگاهی نسبت به شیوه واکنش در زمان وقوع سانحه

فاز سوم: پس از وقوع سانحه

اصلی‌ترین بخش مجموعه بر پس از وقوع سانحه و حوادث مربوط به آن متمرکز است. نویسندگان با تیزهوشی مسائل دیگری را نیز به داستان اضافه کرده است تا از کسالت‌بار شدن داستان اصلی اجتناب کند (البته اقتضای یک سریال تلویزیونی نیز داشتن خرده‌روایت‌های جذاب و اتفاقات گذرا در کنار یک خط اصلی داستانی است).

اولین سکانس پس از وقوع زلزله، به بازنمایی خسارات مادی و کالبدی زلزله می‌پردازد. این سکانس ابتدا از نماهای نزدیک برداشت شده است. پس از اشاره به بناهای تخریب‌شده، به نمایش زندگی پرندگان و ماکیان و دام‌ها می‌پردازد که نشان‌دهنده ادامه حیات پس از سانحه است (شکل ۳). پس از آن افراد وارد صحنه می‌شوند و شروع به اطلاع‌یابی از یکدیگر و همیاری برای نجات افراد زیر آوار می‌کنند. در خلال این اتفاقات، فیلمساز از شوخی‌های کوچکی برای کاهش تلخی فضای فیلم استفاده می‌کند (مثل استفاده از سوژه یخ‌زدن دایی شفیع). در ادامه موضوعات مرتبط با مدیریت بحران پس از سانحه در قالب محورهای نقد شده در سریال مورد تحلیل قرار می‌گیرند.

شکل ۳. نمایی از لحظات اولیه پس از وقوع سانحه در سریال (قسمت ۵) با مفهوم جریان داشتن زندگی پس از بحران

در ادامه قسمت ششم درحالی که روستاییان درگیر جروبخت هستند، یکی از افراد محلی اطلاع می‌دهد که ادریس زیر آوار مانده؛ که استعاره از این موضوع است که پس از وقوع بحران نیز کماکان افراد درگیر مسائل روزمره و بی‌اهمیت هستند و به مسائل مهم‌تر واکنش نشان نمی‌دهند. در همین حین به موضوع ناامن بودن خانه ادریس و لزوم مقاوم‌سازی آن قبل از سانحه در قالب دیالوگ‌هایی پرداخته می‌شود که اشاره به موضوعات مهم مرتبط با کاهش خطرات پیش از زلزله دارد. این سکانس را می‌توان نوعی آموزش عمومی غیرمستقیم تلقی نمود.

شکل ۴. نمایی از امداد رسانی پس از وقوع سانحه در سریال نون خ (قسمت ۵)

نکته دیگر مطرح‌شدن موضوع حضور و غیاب پس از زلزله است که برای شناسایی آسیب‌دیدگان و تلفات پس از بحران ضروری است. در ادامه موضوع نجات آقاییوسف از زیر آوار پیش می‌آید. این صحنه نیز حاوی چند نکته آموزشی است. اول اینکه یوسف برای آوردن یک سری لوازم وارد خانه شده زیر آوار می‌ماند که از سوی اهالی مذمت می‌شود. نکته دیگر درباره نحوه نجات یوسف از زیر آوار است که طبق گفت‌وگوی میان کیوان و شیرین مطرح می‌شود و اینکه نباید حرکتی انجام گیرد که به فرد زیرآوار صدمه بیشتری وارد شود (شکل ۴). بازنمایی شرایط اولیه پس از وقوع زلزله، حدود ۱۵ دقیقه از قسمت پنجم سریال را شامل می‌شود اما در بطن خود اشارات زیادی به نحوه برخورد با شرایط پس از زلزله را بر دارد که خصوصاً برای ساکنان نواحی روستایی می‌تواند آموزنده باشد.

جدول ۴. نحوه بازنمایی فاز پس از وقوع سانحه در سریال نون خ ۲

فاز دوم	تعداد قسمت	روند داستانی	نوع برخورد با موضوع مدیریت بحران
وقوع سانحه	قسمت ۵	بازنمایی خسارات زلزله و نحوه انطباق زندگی افراد با شرایط پس از وقوع سانحه	نشان دادن مشکلات گوناگون پس از وقوع زلزله بازنمایی کاستی‌ها و عدم آگاهی نسبت به شیوه انطباق با شرایط پس از وقوع سانحه

فاز چهارم: اسکان پس از سانحه

بازنمایی اسکان موقت

پس از وقوع سانحه در قسمت ۵ سریال به اسکان موقت حادثه‌دیدگان اشاره دارد. همان‌طور که در مبانی نظری اشاره شد از نظر فنی، پس از وقوع یک بحران، ابتدا مسئله سرپناه فوری مطرح می‌شود و پس از آن اسکان موقت برای کسانی که منازل خود را از دست داده‌اند اهمیت پیدا می‌کند. فاز بعدی نیز مرحله بازسازی پس از سانحه است. در ابتدا نورالدین در میان دوستان خود سخنرانی می‌کند و از ایشان می‌خواهد کسانی که منزلشان آسیب ندیده به کسانی که منزل خود را در زلزله از دست داده‌اند، کمک کنند. همچنین پس از آن درخصوص ماهیت زلزله برای دوستان خود سخنرانی می‌کند تا ترس آنها نسبت به پس‌لرزه‌ها کاهش یابد (از جنبه طنز ماجرا همچنین ماهیت پس‌لرزه را با هوای موجود در آبمیوه پاکتی پس از خالی‌شدن آبمیوه مقایسه می‌کند). پس از آن کیوان به مقاوم‌نمودن خانه خود با تیرآهن اشاره می‌کند و اهالی برای اسکان به منزل وی می‌روند (شکل ۵). تا این بخش از داستان، مسئله سرپناه فوری پس از سانحه مطرح است و تقریباً شرایط روانی افراد به وضعیت پایدار رسیده و اضطراب و تشویش روانی ایشان کاهش می‌یابد. اگرچه تا پایان این قسمت، پس‌لرزه‌ها به‌صورت مداوم ادامه دارند. در کنار دیالوگ‌هایی که رد و بدل می‌شوند، اشاره‌هایی نیز از سوی دایی شفیع به نحوه مقاوم‌سازی ساختمان‌ها در

ژاپن می‌شود. در پایان به دلیل وقوع چندین پس‌لرزه، نورالدین پیشنهاد می‌کند که برای اطمینان بیشتر شب را در فضای باز اسکان یابند.

شکل ۵. نماهایی از حضور در خانه مقاوم‌سازی‌شده کیوان پس از وقوع سانحه در سریال (قسمت ۵)

در قسمت ششم موضوع اسکان موقت در فضای باز برای در امان ماندن از خطر زلزله مطرح می‌شود. از اینجا با موضوع اسکان موقت به عنوان یک فرایند و مرحله قبل از بازسازی روبه‌رو هستیم (شکل ۶). در این قسمت، اهالی روستا وسائل خود را برداشته به حاشیه رودخانه برای اسکان می‌روند تا در سیاه‌چادر مستقر شوند. نورالدین برای انتخاب مکان اسکان این نکته را ذکر می‌کند که دامنه کوه است تا سرما و باد کمتر باشد. یکی دیگر از ساکنان نیز به نزدیک بودن به آب (رودخانه) اشاره می‌کند.

شکل ۶. نماهایی از برپایی سیاه‌چادر برای اسکان موقت (قسمت ۶ و ۷)

گرچه بستر ادامه سریال بر مسائل و مشکلاتی که در این مرحله رخ می‌دهند استوار می‌شود و به دلایلی که پیشتر توضیح داده شد، در نقد همین شرایط اسکان موقت به پایان می‌رسد و مجال ورود به فاز بازسازی حادث نمی‌شود.

نقد ساخت و ساز توسط افراد غیرمتخصص

پس از برپایی سیاه‌چادر اهالی کنار آتش نشسته‌اند که با مشاهده اوس‌غلام (بنای ده)، به این نکته اشاره می‌کنند که تمام خانه‌های ساخته‌شده توسط وی تخریب شده است. اوس‌غلام نماد شخصی است که بدون دانش فنی اقدام به انجام عملیات ساختمانی می‌کند. در ادامه نیز سازه‌ای که اوس‌غلام برای خودش در حال ساختن است با یک تکان دست مهیار فرو می‌ریزد. همچنین در قسمت بعدی اوس‌غلام اقدام به نصب تیرک آنتن تلویزیون می‌کند که به دلیل غیرمقاوم بودن روی سر فریبرز سقوط می‌کند. ساخت زلزله‌سنج با قوطی خالی توسط مهیار برای اخطار دادن پس‌لرزه از جمله دیگر نکات قابل اشاره است (شکل ۷).

شکل ۷. نماهایی از ساخت سازه‌های غیرمقاوم توسط اوس‌غلام و ساخت زلزله‌سنج توسط مهیار در سریال (قسمت ۶ و ۷)

بازنمایی احتمال وقوع سوانح ثانوی

در قسمت نهم شاهد وقوع طوفان هستیم که منجر به وارد آمدن خساراتی به محل اسکان موقت می‌شود. این موضوع نشان می‌دهد که پس از وقوع یک بحران، کماکان امکان بروز بحران‌های دیگری که موجب تشدید خسارات شوند وجود دارد و نباید از آنها غافل شد.

بازنمایی نحوه تأمین امنیت مناطق زلزله‌زده

یکی از موضوعاتی که پس از وقوع سانحه اهمیت اساسی دارد برقراری امنیت منطقه است. در سریال نیز تأمین امنیت توسط نیروهای انتظامی از طریق ایجاد محدودیت تردد در مناطق سانحه‌دیده و همچنین نقش ایشان در

حل و فصل دعاوی میان افراد، به خوبی بازنمایی شده است. در ادامه قسمت ششم به مسائل امنیتی و امدادرسانی پس از سانحه پرداخته می‌شود.

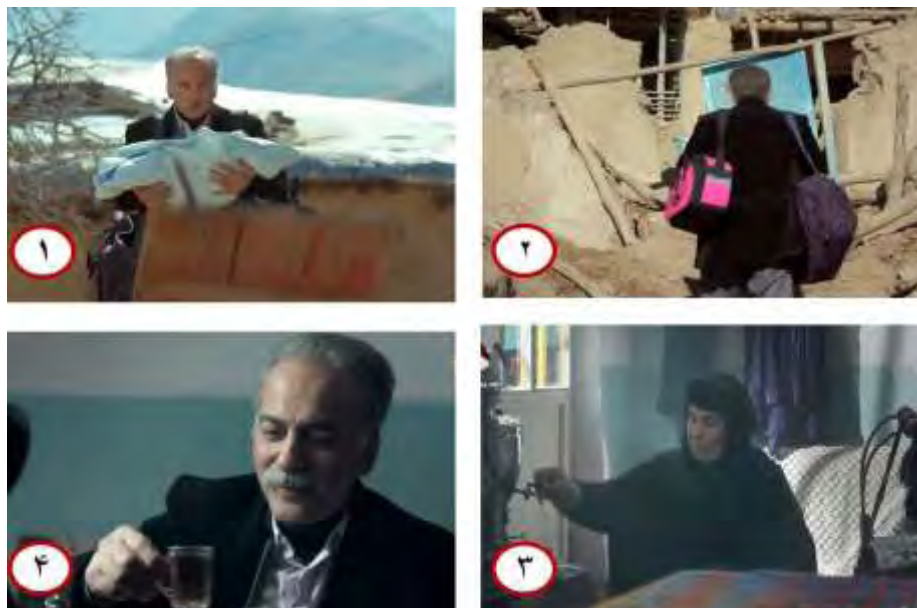

شکل ۸. نماهایی از برقراری منع تردد برای تأمین امنیت منطقه زلزله‌زده (قسمت ۶)

برقراری منع تردد برای تأمین امنیت منطقه زلزله‌زده یکی از مواردی است که باید در برنامه‌های امدادرسانی پس از سانحه مدنظر قرار گیرد. این امر برای تأمین امنیت ساکنین منطقه ضروری است. علاوه بر آن از بروز مسائلی نظیر سرقت و بزهکاری‌های دیگر نیز می‌کاهد. مطالعات نشان داده‌اند که بروز مشکلاتی در تأمین امنیت منطقه بم پس از زلزله سال ۱۳۸۳، یکی از مواردی بود که موجب سوءاستفاده افراد غیربومی از امکانات تهیه‌شده برای زلزله‌زدگان شده و همچنین میزان وقوع سرقت در منطقه را تشدید کرد. در این سکانس حضور خلیل و فرزند نوزادش را در منطقه شاهد هستیم که پس از جدایی از همسرش تصمیم به بازگشت به محل زندگی قبلی خود گرفته است (شکل ۸).

بازنمایی مشکلات روانی ناشی از بحران برای سانحه‌دیدگان

از قسمت هفتم مسائل مختلف مربوط به اسکان موقت، زندگی در چادر، گرفتن چادر از هلال احمر برای اسکان، بازگشت خلیل به روستای تخریب‌شده خود و مسائل روانی که برای وی پیش می‌آید، مطرح می‌شوند. یکی از مهم‌ترین مسائلی که پس از وقوع سانحه اتفاق می‌افتد، بروز یا تشدید مشکلات روحی و روانی فردی یا جمعی است. این مسائل ممکن است برای یک فرد عادی یا فردی که خود دارای مشکلات پیشین است، رخ دهد.

شکل ۹. نماهایی از حضور خلیل در خانه پدری تخریب شده در زلزله و تجسم چای‌نوشیدن از دست مادر (قسمت ۷)

خلیل (پسرعموی نورالدین) اصلی‌ترین کاراکتری است که با مشکلات روحی و روانی درگیر می‌شود. خلیل که از همسر خود جدا شده و نوزادی نیز به همراه دارد، پس از وقوع سانحه به محل زندگی خود باز می‌گردد. درگیر شدن خلیل با مشکلات جدید، فشار روانی وارد شده بر وی را تشدید می‌کند. زمانی که خلیل به روستا و خانه مادری خود که کاملاً تخریب شده باز می‌گردد، تجسم لالایی خواندن مادر در خانه ویران شده به بازنمایی این مسائل می‌پردازد. علاوه بر مشکلات روحی، خلیل در مواقع احساس ضعف در مواجهه با نورالدین از عبارت «من مادر ندارم» برای بیان ضعف خود یا برای گرفتن امتیاز، استفاده می‌کند. در واقع خلیل نمایانگر شرایط روحی و روانی افراد پس از وقوع حادثه است که البته در قالب طنز شخصیت‌پردازی شده است (شکل ۹). امری که بیشتر از همه موجب تشدید مشکلات ذهنی حادثه‌دیدگان می‌شود، بلا تکلیف بودن پس از سانحه است؛ در واقع به قول عمو کاووس در قسمت هفتم «از همه اینا بدتر بلا تکلیفه که ما توش گیر کردیم...».

نقد بهداشتی

شیوع بیماری‌های واگیر پس از بحران یکی از مهم‌ترین مسائل بهداشتی است که حایز اهمیت است. در این سریال شخصیت پژمان کاراکتری است که همواره توصیه‌های بهداشتی به سایر افراد می‌کند. برای مثال کم بودن سرویس بهداشتی برای افراد (قسمت هفتم دقیقه ۱۹)، انتقال بیماری از طریق دمپایی خیس، دست‌ن دادن با دست خیس برای جلوگیری از انتقال بیماری (قسمت هفتم دقیقه ۳۲)، از نکاتی است که پژمان به آنها اشاره می‌کند.

مهم‌ترین مشکل بهداشتی در سریال که در قالب یک بیماری واگیر برای افراد روستا رخ می‌دهد، بیماری پوستی و ریزش موی مردان است (قسمت دوازدهم دقیقه ۱۷) که برای این منظور مجبور می‌شوند به مرکز درمانی مراجعه

کنند. نقش رهبری نورالدین در اینجا نیز ملموس است. نورالدین در اینجا توصیه می‌کند کسانی که بیماری ندارند قرنطینه شوند و بقیه به درمانگاه مراجعه کنند (شکل ۱۰).

شکل ۱۰. نماهایی از مراجعه اهالی ده به درمانگاه برای درمان بیماری واگیردار پوستی (قسمت ۱۲)

نقد ناکارآمدی مدیران دولتی در مدیریت بحران

از قسمت هفتم مسئله پاسخ‌گویی مسئولین مطرح می‌شود، ابتدا مقرر می‌شود که یک نماینده برای خود انتخاب کنند. سکانس پایانی قست هفتم نیز در حالی که مردان روستا در سیاه‌چادر نشسته‌اند، موضوع پاسخ‌گویی مسئولین معطوف به نقد سامانه‌های تلفنی دستگاه‌های اجرایی می‌شود.

استفاده مسئولین از وعده‌های تبلیغاتی یکی از اصلی‌ترین نقدهای وارده بر عملکرد مسئولین است. قسمت هشتم به این مساله می‌پردازد. نورالدین و همراهان قرار می‌شود دنبال مسئولی بروند که بتواند به ایشان کمک کند. اولین مسئول در سخنرانی می‌گوید: «به اتفاق کلیه همکاران درصدد هستیم تا منشور امور زلزله‌زدگان را تدوین کنیم، در قالب یک فایل ۵۰۰ صفحه‌ای پی‌دی‌اف...». بعد یکی از افراد می‌گوید: «ما پی‌دی‌اف نمی‌خوایم پتو می‌خوایم...». البته این مسئول در سخنرانی خود در میان هم‌روستایی‌های نوری درخصوص کانکس‌هایی که قرار است بدهد وعده می‌دهد و از ایشان می‌خواهد یک نفر را به عنوان نماینده برای پیگیری سهمیه بفرستند. در آخر هم مسئول با گرفتن عکس از جمع خارج می‌شود (شکل ۱۱).

در قسمت نهم نیز یکی دیگر از افراد به عنوان وزیر جوان (که فرد سالمندی است) در محدوده حضور می‌یابد. نوه وی از اهالی می‌خواهد تا در انتخابات شورایاری به وی رأی دهند تا مشکلات زلزله‌زدگان را به فرصت تبدیل کند که مورد انتقاد کیوان واقع می‌شود. همچنین در قسمت یازدهم مسئول دیگری در جمع مردم حضور می‌یابد و وعده

منزل مسکونی می‌دهد. در نهایت تلاش نورالدین و دوستان برای یافتن مسئول پاسخگو با شکست روبه‌رو می‌شود.

شکل ۱۱. نماهایی از سخنرانی مسئولین مختلف در سریال (قسمت‌های ۸ و ۱۱)

شاید بهترین سکانسی که به نقد شیوه برخورد مسئولین با زلزله می‌پردازد، سکانس کمک‌رسانی به خانواده روستای مجاور باشد (قسمت سیزدهم). در اواخر ماجرا قرار می‌شود تا نورالدین و دوستان نقش مسئول را بازی کنند تا از این طریق بتوانند کمک‌های یک خانواده همدانی را به خویشاوندان کرمانشاهی خود که در زلزله آسیب دیده‌اند برسانند (این دو خانواده با یکدیگر قهر هستند).

شکل ۱۲. نماهایی از نورالدین در نقش مسئول

اهدای بخاری برقی به زلزله‌زدگان، نمود کمک‌هایی است که بدون توجه به شرایط واقعی برای آنها فرستاده می‌شود. در اینجا فرد مقابل می‌گوید: «ما اینجا تو چادر برق مگه داریم که بخاری برقی به کارمان بیاد؟» بعد در ادامه می‌گوید: «ما اینجا بیشترین چیزی که به کارمان می‌آید پتو است». انتقاد پدری که دختر خود را در زلزله از دست داده و نقد زنی که نسبت به عملکرد مسئولین انتقاد دارد در قالب عبارت «یعنی چی هر کی میاد میگه در فرصت مقتضی، پس کی می‌رسه این فرصت؟» از دیگر نقدهای عملکرد مسئولین هستند. زیباترین بازنمایی جدایی مردم و مسئولین در زمان وقوع سوانح در میزانشن این سکانس در این است که مردم در یک سمت و نورالدین و خلیل (که نقش مسئول را بازی می‌کنند) در سمت دیگری ایستاده‌اند و میان آنها یک خندق به‌عنوان جداکننده وجود دارد (شکل ۱۲). تمامی این موارد نشان‌دهنده این است که بین بینش و روش مسئولین در برخورد با بحران و دغدغه‌ها و نیازهای واقعی مردم آسیب‌دیده تفاوت بسیاری وجود دارد. امری که به زیبایی در قالب طنز و استعاره بازنمایی شده است.

همبستگی اجتماعی

یکی دیگر از موضوعاتی که در سریال به زیبایی بازنمایی شده، تقویت همبستگی اجتماعی پس از وقوع بحران در میان مردم است. زندگی‌کردن در کنار یکدیگر در سیاه‌چادر و تلاش برای حل مشکلات، اصرار یکی از اهالی برای کشتن تنها خروس خود جهت تهیه غذا برای دیگران، آوردن نان توسط فریبرز از تهران، فرستادن کمک‌های مردمی از سوی خانواده همدانی برای خویشاوند کرمانشاهی، از جمله بازنمایی‌های مربوط به همبستگی اجتماعی را شامل می‌شود (شکل ۱۳).

شکل ۱۳. نماهایی از همبستگی اجتماعی پس از زلزله (قسمت‌های ۶، ۸، ۱۱)

همچنین اگرچه سریال با محوریت نقش نورالدین ساخته شده و نقش اول داستان محسوب می‌شود؛ اما نورالدین همواره نقشی فعال و تأثیرگذار دارد. در طول سریال نقش نورالدین به‌عنوان رهبر گروه به‌خوبی بازنمایی می‌شود. در اولین صحنه بازنمایی پس از بحران، نورالدین پس از نجات ادريس (قسمت ۵)، برای مردم منطقه خود شروع به سخنرانی درخصوص زلزله، دعا برای آسیب‌دیدگان و لزوم حفظ آرامش و همکاری در شرایط بحرانی می‌کند. در ادامه نیز نورالدین همواره نقش دلالت‌گری، رهبری و مرکزیت برای اهالی را دارد. ازاین‌رو سریال نشان می‌دهد که فرد در جامعه خود باید همواره نقشی مثبت و فعال را بازی کند.

جدول ۵. نحوه بازنمایی فاز پس از وقوع سانحه در سریال نون خ ۲

فاز دوم	تعداد قسمت	روند داستانی	نوع برخورد با موضوع مدیریت بحران
وقوع سانحه	قسمت ۵	بازنمایی خسارات زلزله و نحوه انطباق زندگی افراد با شرایط پس از وقوع سانحه	نشان دادن مشکلات گوناگون پس از وقوع زلزله بازنمایی کاستی‌ها و عدم آگاهی نسبت به شیوه انطباق با شرایط پس از وقوع سانحه

نتیجه‌گیری

ایران یکی از کشورهای است که هرساله با انواع مختلفی از بحران‌های طبیعی یا انسانی روبه‌رو می‌شود که در این میان زلزله، سیل، آتش‌سوزی، طوفان و خشکسالی ازجمله مهم‌ترین بحران‌های پرتکرار در کشور هستند. گرچه حوزه دانشگاهی و اجرایی کشور همواره در حال پژوهش و تولید محتوای علمی، تدوین طرح‌های فنی و ضوابط و مقررات و همچنین برگزاری دوره‌های آموزشی مرتبط با مدیریت بحران هستند؛ لیکن هیچ بخشی به اندازه رسانه‌های عمومی قابلیت انتقال مفاهیم آموزشی را به مردم ندارد. تلویزیون به‌عنوان یک رسانه فراگیر می‌تواند با تولید و پخش برنامه‌های مختلف، در زمینه موضوعات مهم روز منعکس‌کننده وضعیت موجود یا منتقد آن باشد. علاوه بر این بسیاری از برنامه‌های تلویزیونی حاوی مضامین آموزشی بوده و نکاتی را به‌صورت آشکار یا پنهان به مخاطب خود انتقال می‌دهند.

ساخت سریال یکی از حوزه‌هایی است که علاوه بر پُرکردن اوقات فراغت افراد، در بازنمایی وضعیت جامعه و همچنین انتقال مفاهیم مورد نظر برنامه‌ساز به مخاطب عمومی مؤثر است. در این پژوهش با انتخاب فصل دوم سریال نون خ نشان داده شد که گرچه این مجموعه اساساً یک سریال طنز محسوب می‌شود (و حتی گاهی ممکن است به هجو یا استهزا نیز بیانجامد)؛ با این حال توانسته به‌صورت کاملاً قابل‌قبولی فرایند مدیریت بحران در زلزله و پس از آن را در کشور به زبانی طنز و البته کاملاً ساده‌سازی شده (مینیمال) منعکس کند. گرچه در این مقاله نشان داده شد که تمرکز فیلمساز بر بازنمایی مرحله پس از وقوع سانحه با تمرکز بر اسکان موقت پس از سانحه بوده است؛ اما شاید چنانچه نیمه‌تمام ماندن فیلم‌برداری به‌سبب بروز کرونا در کشور اتفاق نمی‌افتاد، ادامه داستان

به گونه ای دیگر رقم می خورد و می توانست مسائل و مشکلات دیگری را نیز در رابطه با مدیریت بحران خصوصاً در مرحله بازسازی پس از سانحه ترسیم کند.

جدول ۶. نحوه بازنمایی فرایند مدیریت بحران در سریال نون خ ۲

چرخه وقوع بحران	فازهای مدیریت بحران	نحوه انعکاس در سریال نون خ	هدف فیلمساز	بازنمود تصویری
قبل از سانحه	پیشگیری	-	بی توجهی به مراحل پیشگیری و آمادگی در برابر سانحه در ایران	جریان زندگی عادی و طبیعی مردم
	آمادگی	-		
حین سانحه	مقابله	برخورد ارتجالی و سطحی	نشان دادن عدم آمادگی در برابر وقوع بحران در جامعه	غافل گیر شدن اهالی در جشنواره انار بر اثر وقوع زلزله
پس از وقوع سانحه	امداد	برخورد نقادانه ولی سطحی و گذرا	نقد شیوه های امداد رسانی پس از وقوع بحران نقدهایی بر ضرورت مقاوم سازی ساختمان ها در برابر زلزله	امداد رسانی روستاییان به یکدیگر
اسکان پس از سانحه	اسکان موقت	بازنمایی جزییات مختلف مرحله اسکان موقت	نقد نحوه مواجهه مسئولین با مشکلات پس از وقوع بحران و همچنین انتقال نکات آموزشی به مخاطب درخصوص نحوه عمل پس از وقوع بحران	بیشترین بازنمایی را دارد که در تحلیل به آنها اشاره شد.
بازسازی و بازتوانی	-	-	به دلیل توقف ساخت ادامه فیلم مرحله بازسازی صرفاً در حد وعده های مسئولین بازنمایی شده است.	وعده مسئول برای تحویل ۳۰ واحد مسکونی به اهالی در قسمت یازدهم سریال

در پایان پیشنهاد می شود با توجه به ظرفیت عظیم سریال های تلویزیونی در بازنمایی و انتقال مفاهیم به مخاطب عمومی و همچنین با توجه به آسیب پذیری ایران در برابر بحران های ناشی از حوادث مختلف طبیعی و انسانی، سریال های بیشتری با موضوعیت حوادث طبیعی و انسانی ساخته شوند. همچنین بازنمایی، نقد و تحلیل اقدامات مختلف مربوط به چرخه مدیریت بحران در کنار استفاده از نکات آموزشی در قالب مونولوگ یا دیالوگ (مانند آنچه در فصل دوم سریال نون خ نشان داده شد)، می تواند منجر به افزایش آگاهی عمومی در رابطه با این موضوع شود. مضافاً آنجا که بخش زیادی از مسئولین کشور نیز بیننده برنامه های تلویزیونی هستند، نقد عملکرد مدیریتی.

اجرایی در قالب ساخت سریال‌های مبتنی بر واقعیت، طنز یا داستانی، می‌تواند منجر به بهبود عملکرد ایشان در بحران‌های آتی گردد.

References

- Abdi, S., & Khaniki, H. (2021). Local media and national identity kurdistan local tv: case study. *Interdisciplinary Studies in Media and Culture*, 11(1), 45-73. doi: 10.30465/ismc.2021.33882.2303. (In Persian)
- Ahmadi, A. & Bazargan Hejazi, Sh. (2018). Kermanshah earthquake; Lessons learned. *Journal of Injury and Violence Research*. 10(1). 1-2. <http://dx.doi.org/10.5249/jivr.v10i1.1049>. (In Persian)
- Alimohammadi, M. (2020). Representation of the discourse of Islamic Revolution in TV series (case study: Beautiful Revolution). *Rasaneh*, 31 (1), 5-26. (In Persian)
- Arnold, M., Dilley, M., Deichmann, U., Chen, R., & Lerner Lam, A. (2005). Natural disaster hotspots: A global risk analysis (Synthesis Report). International Bank for Reconstruction and Development, the World Bank and Columbia University.
- Azimi N., & Asgary, A. (2013). Rural residents and choice of building earthquake-resistant house: results of a choice experiment study, *Environmental Hazards*, 1-18. DOI:10.1080/17477891.2013.777893. (In Persian)
- Bayad, Z., Mohammadi, S. B., & Moayed hekmat, N. (2019). An Examination and Comparison of Social Issues in Documentary Films during 1340-1380: Before and After the Revolution of 1979. *Interdisciplinary Studies in Media and Culture*, 9(1), 43-64. doi: 10.30465/ismc.2019.4433. (In Persian)
- brojerdi alavi, M., karami ghahi, M. T., & shakerinejad, M. (2019). A Survey on Chastity Indices of Chadori Women in IRIB TV Series. *Journal of Culture-Communication Studies*, 20(45), 31-56. doi: 10.22083/jccs.2019.169208.2698. (In Persian)
- Darbek, T. A. & Huatmer, G. J. (2004). Crisis management. Principles and practical guidance of local governments. (R. Pourkhordmand, Trans.). Publication of Tehran urban Planning and Studies Center and Urban Processing and Planning Company. (In Persian)
- Durmuş, T. (2023). The management of natural disasters in cinema: The movie "2012". *International Journal of Turkish Educational Sciences*, 11 (20), 64-95. <https://doi.org/10.46778/goputeb.1247935>.
- Faramarziani, S., & faraji, S. (2023). Representation of Environmental Crisis of Urmia Lake in Television Series (Case Study: Darya Series). *Quarterly Scientific Journal of Audio-Visual Media*, 17(47), 103-130. doi: 10.22085/javm.2023.402461.2082. (In Persian)
- Fattahi, M., Nazari, H., Bateman, M. D., Meyer, B., Sebrier, M., Talebian, M., & Ghorashi, M. (2009). Refining the OSL age of the last earthquake on the Deshir fault, central Iran. *Quaternary Geochronology*, 5(2), 286-292. (In Persian)
- Fisk, J. (2011). Television Culture. (M. Broumand, Trans.). Arghanoon, 19: 125-142. (In Persian)
- Hall, S. (1997). The Work of Representation, In *Cultural Representation and Signifying Practice*. London: Sage Publication.
- Hoseini, M. (2008). Management of Crisis. Tehran: Nashre Shahr.
- Hosnidokht, S., Zargar, S. M., Nemati anaraki, D., & Rashidi, E. (2023). Presenting A Trustworthy News News Media Model in Crisis Situations Using Foundational Data Theory and Structural Equation Modeling (Case Study: Covid-19 Crisis). *Interdisciplinary Studies in Media and Culture*, 13(1), 89-113. doi: 10.30465/ismc.2023.44194.2687 (In Persian)

- Jafari, A., & Mozafari, A. (2013). Representation of middle-class life in Iranian cinema (The typology of "A separation"). *Quarterly Scientific Journal of Audio-Visual Media*, 9(21), 127-150. (In Persian)
- Khojasteh Bagherzadeh, H. (2020). The Main Media Policies during Crisis of Resulted Natural Disaster. *Interdisciplinary Studies in Media and Culture*, 10(1), 43-78. doi: 10.30465/ismc.2020.5236. (In Persian)
- Mehrabi, M., Mokhtabad Emerie, S. M., & Ghoddusifar, S. H. (2023). Semiotic Reading of "Ran" and "Tokyo Story" With an Emphasis on Architectural Dimensions. *Quarterly Scientific Journal of Audio-Visual Media*, 17(46), 58-31. doi: 10.22085/javm.2023.341404.1927. (In Persian)
- Montazer Qaem, M., & Erfani Hosein Pour, R. (2017). Media and Environment: An Introduction to Environmental Communication. *Interdisciplinary Studies in Media and Culture*, 6(2), 145-170. (In Persian)
- Namvar, Z. & Bornasi, A. (2021). Semiotic Analysis of "Noon. Khe "TV Comedy Serial. *Rasaneh*, 32(2), 153-180. doi: 10.22034/bmsp.2021.136846. (In Persian)
- Razani, A. (2008). Crisis management of accidents and disasters in cities. *Monthly councils*. 27: 4-7. (In Persian)
- Rezazadeh, R., & Farahmndian, H. (2010). Reflection of urban space in modern Iranian cinema. *Journal of Fine Arts: Architecture & Urban Planning*, 2(42), 13-24. (In Persian)
- Saleh, F. & Hosseini, M. (2004). Seismic safety, environmental issues, disaster management and neighborhood self-help. The practical conference of neighborhood development of Tehran's sustainable development perspective. Tehran Municipality. (In Persian)
- Thompson S., Altay N., Green, W. G. and Lapetina, J. (2006), Improving disaster response efforts with decision support systems, *international Journal of Emergency Management* Vol. 3, No. 4, 250-263. <https://doi.org/10.1504/IJEM.2006.011295>.
- UNDP (2002). An overview of disaster management. UN. Disaster management Training program.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی